

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

**T/6219. számú
törvényjavaslat**

**az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében
szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról**

**Előadó: Dr. Draskovics Tibor
igazságügyi és rendészeti miniszter**

Budapest, 2008. szeptember

2008. évi ...törvény

az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról

Az Országgyűlés az ember méltósága, az emberi személyiség valamely lényegadó vonása súlyos megsértésével az alapvető jogokban okozott jogsérelem orvoslása törvényi feltételeinek biztosítása, valamint ezzel összefüggésben a személyiségi jogi jogsértés elleni hatékonyabb fellépés lehetővé tétele érdekében a következő törvényt alkotja:

1. §

(1) A csoport tagjának személyhez fűződő jogát sérti, aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti, etnikai hovatartozás, a vallási meggyőződés vagy a szexuális irányultság által meghatározott csoportot sértő, céljában vagy hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartást tanúsít. Mentessül a jogkövetkezmények alól, ha bizonyítja, hogy a csoportot sértő magatartása – az eset összes körülményére figyelemmel – nem volt olyan súlyú, hogy az a csoport tagja személyhez fűződő jogának sérelmét okozta.

(2) Nagy nyilvánosságon a magatartás sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő tanúsítását is érteni kell.

2. §

(1) Akit személyhez fűződő jogában az 1. § szerint megsértének, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 84. §-a (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban meghatározott polgári jogi igényeket támaszthatja.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott igények érvényesítése iránt a jogsértést követő 30 napos jogvesztő határidőn belül lehet a polgári pert megindítani úgy, hogy a keresetlevélnek legkésőbb e határidő utolsó napján kell a bírósághoz megérkeznie.

3. §

(1) Az 1. §-on alapuló perekre a Fővárosi Bíróság kizárólagosan illetékes. A bíróság a perben soron kívül jár el.

(2) Ha a keresetindítási határidőn belül azonos ténybeli és jogi alapból több pert is megindítanak, azokat egyesíteni kell. Az első tárgyalást a 2. § (2) bekezdésében meghatározott jogvesztő határidő elteltét követő napon kell a bíróságnak kitűznie legkésőbb az ettől számított 15. napra.

4. §

Ez a törvény a kihirdetését követő hónap első napján lép hatályba; rendelkezéseit a hatálybalépése után történt személyhez fűződő jogsértésre kell alkalmazni.

ÁLTALÁNOS INDOKOLÁS

1. Az elmúlt években Magyarországon mind hangosabbá és agresszívabbá váltak azok a szélsőséges, polgári demokráciában elfogadhatatlan megnyilvánulások, amelyek a társadalom egyes csoportjaihoz tartozó személyek méltóságát a csoporthoz tartozás okán mélyen sértik. Ezek a polgártársaink joggal kérik számon a törvényhozón, hogy a hatályos jogrendszer miért nem biztosítja számukra a sérelem orvoslásához szükséges jogvédelmet.

Mint az köztudott, a hazai bíróságok egységesnek mondható jogalkalmazási gyakorlata a személyhez fűződő jog megsértését csak abban az esetben tartja megállapíthatónak, ha a jogsértő magatartásából közvetlenül vagy közvetve, de egyedileg megállapítható (mintegy nevesíthető) a sértett személye. Ily módon mindazok, akik magukat az ún. gyűlöletbeszéd címzettjének tekintik (bár személyük a gyűlölködő megnyilvánulás alapján nem válik egyedileg beazonosíthatóvá), elesnek a polgári jogi igényérvényesítés lehetőségétől.

2. A Kormány előterjesztése alapján az Országgyűlés 2007. október 29-i ülésnapján elfogadta a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt módosító törvényt. A köztársasági elnök a kihirdetésre megküldött törvény kapcsán alkotmányossági aggályokat fogalmazott meg, ezért előzetes normakontroll céljából megküldte a törvényt az Alkotmánybíróságnak. Az Alkotmánybíróság a 96/2008. (VII. 3.) AB határozatban a Polgári Törvénykönyvet módosító törvényt alkotmányellenesnek nyilvánította.

Az Alkotmánybíróság a törvény alkotmányellenességét megállapító határozatában a polgári jog területére vonatkozó iránymutatást adott két, a demokratikus társadalmakban alapértéknek tekintett jog: a véleménynyilvánítás szabadsága és az emberi méltósághoz való alapvető jog részét képező személyiségi jogok egymáshoz való viszonyának a megítélését illetően. A határozat egyértelműen rögzítette, hogy „... az embertől elválaszthatatlan méltóság jogilag megragadható azon attribútumai, amelyeket az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz fűződő jogból, mint anyajogból alapjogként bontott ki (önrendelkezési jog, személyiség kiteljesítése, személyiség integritásához való jog, általános cselekvési szabadság), szintén csak az emberhez kapcsolhatóak. Mindebből az következik, hogy az Alkotmánybíróság az Alkotmány és a Ptk. alapján az általános személyiségi jog egyik megfogalmazásaként megjelenő emberi méltóság jogát szükségképpen köti a természetes személyhez, mert fogalmilag kizárt, hogy e jogot személyek, avagy személyösszességek jogaként értelmezze. (...) Mindazonáltal az Alkotmánybíróság nem zárta ki az egyénnek egy bizonyos közösséghez fűződő viszonyára tekintettel viselt „méltósága” védelmének jogi lehetőségét. Az Abh1.-ben [30/1992. (V. 26.) ABH] utalt arra, hogy 'a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet.' A fentiekben kifejtettek szerint tehát a 'községek méltósága' önálló alapjogként nem értelmezhető. A természetes személynek az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapján elidegeníthetetlen joga, hogy másokkal egyenlő méltóságúként kezeljék, és ez a joga a jogrend által is védelemben részesüljön. Egy közösséghez tartozás az ember személyiségének meghatározó jelentőségű eleme lehet. Ha a véleménynyilvánítás a közösség egészére vonatkoztatott, a közösség tagjainak megkérdőjelezhetetlen, lényeges tulajdonságával áll összefüggésben, és akár a közösség létét is megkérdőjelezően szélsőséges, akkor a közösséghez tartozó személy joggal várhatja a jogrend által biztosított védelmet. Ez a véleménynyilvánítás szükséges korlátozását jelentheti, amely azonban csak akkor alkotmányos, amennyiben arányos az elérni kívánt céllal.”

3. A törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) célja az, hogy az Alkotmánybíróság által meghatározott szempontrendszer figyelembevételével orvosolja a hatályos szabályozás hiányosságát, megteremtve az ún. gyűlöletbeszéd elleni eredményes, ugyanakkor az alkotmányosság most kifejtett keretei közötti polgári jogi igényérvényesítés lehetőségét.

A Javaslat az arányosság követelményének eleget téve egyértelmű különbséget tesz a csoportot ért sérelem és az annak következtében – de nem szükségképpen – az egyén vonatkozásában bekövetkező jogsérelem között. A csoport ellen irányuló megfélemlítő vagy megalázó hatású vagy célú megnyilvánulás polgári jogi szempontból releváns jogsértést csak abban az esetben valósít meg, ha az az átsugárzó hatás intenzitása folytán sérti a csoport tagjaihoz tartozó egyének személyhez fűződő jogait. A Javaslat miközben megteremti az ún. gyűlöletbeszéd miatt a polgári jogi úton történő elégtétel igénylésének jogi lehetőségét, nem zárja el a bíróságot attól, hogy az alperes ellenkérelmében kifejtettekre figyelemmel mérlegelhesse a csoportot ért sérelem intenzitását, azt, hogy az pl. szélsőséges voltánál fogva alkalmas volt-e egyéni jogsérelem kiváltására. Ily módon a véleménynyilvánításhoz való jog és az emberi méltóság arányos, egymás vonatkozásában kiegyenlített, kiegyensúlyozott védelme úgy biztosítható, hogy eközben a társadalom szabályozás iránti jogos elvárásának is eleget tesz a törvényhozó.

RÉSZLETES INDOKOLÁS

Az 1. §-hoz

1. A rendelkezés célja annak egyértelművé tétele, hogy léteznek olyan életbeli esetek, amikor egy közösséget érő megnyilvánulások a közösség tagjainak emberi méltóságát, általános személyiségi jogait sértik.

Ha a Javaslát szempontjából releváns közösség csoportképző ismérvei olyanok, amelyek az emberi személyiség, az ember méltósága szempontjából lényegadó vonásoknak, tartalmi jellemzőknek számítanak, úgy az adott közösség elleni sértő (céljában vagy hatásában megalázó vagy félelemkeltő) megnyilvánulás jellemzően átsugárzik az adott közösséghez tartozó (magát az adott közösséghez tartozónak valló) egyénre. Az Alkotmánybíróság eddig a vallási és más világnézeti meggyőződést, illetve a nemzetiségi vagy etnikai hovatartozást tekintette a személyiség ilyen lényegi vonásának, a Legfelsőbb Bíróság pedig az EBH2005. 1216. számú elvi határozatában a szexuális irányultságot minősítette ebbe a körbe tartozónak. A Javaslát hatálybalépése után – a kialakuló gyakorlatra tekintettel – elképzelhető, hogy a személyiség más lényegi vonásaival is indokoltá válik kiegészíteni ezt a rendelkezést.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az „általános személyiségi jog” részét képezi az önazonossághoz és önrendelkezéshez való jog is (59/1991. (XI. 8.) AB határozat). A 45/2005. (XII. 14.) AB határozat szerint az önazonosság megválasztása az egyén döntésén alapul: az adott közösséghez tartozik, aki magát a közösséghez tartozónak vallja.

A Javaslát a csoport tagjának (és nem a csoportnak) személyhez fűződő jogai sérelmét akkor tekinti megállapíthatónak, ha a vizsgált – szóbeli vagy más formában megnyilvánuló – magatartásra nagy nyilvánosság előtt került sor. A magatartással kapcsolatos további feltételek: súlyosan sértő és emellett céljában vagy hatásában megalázó vagy félelemkeltő. A bíróság konkrét ügyre vonatkozó mérlegelését teszi lehetővé, hogy mentesül a felelősség alól a Javaslát alapján az ilyen magatartást tanúsító, ha bizonyítja, hogy magatartása – bár megfelelt az említett feltételeknek – nem volt olyan súlyú, hogy az a csoport tagja személyhez fűződő jogának sérelmét okozza, vagyis nem valósult meg a sérelem „átsugárzása” a csoportról a csoport tagjára.

2. A Javaslát a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényhez hasonló módon nem határozza meg a nagy nyilvánosság leggyakoribb eseteit, hiszen ezek megítélése a konkrét ügyben nem jelent gondot a bíróság számára (például nagy tömegben, nyilvános rendezvényen stb). Ugyanakkor – az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvénnyel összhangban álló – büntetőjogi szabályozáshoz hasonlóan indokolt egyértelművé tenni, hogy a szóban forgó magatartásnak különféle technikai eszközök segítségével történő tanúsítása is nagy nyilvánosságot eredményezhet.

A 2. §-hoz

1. Az érvényesíthető polgári jogi igények azonosak az egyéb személyhez fűződő jogi sérelmek kapcsán követelhetőekkel (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 84.§-a (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban meghatározott polgári jogi igények). Annak érdekében, hogy ne merülhessen fel az igények visszaélészerű érvényesítése, illetve az

össességében aránytalan „büntetés” lehetősége, a Javaslat nem teszi lehetővé, hogy kártérítést követeljen az, akit személyhez fűződő jogaiban az 1.§ szerint megsértenek.

2. Az ún. gyűlöletbeszéd elleni hatékony fellépés érdekében – hasonlóan például a sajtóhelyreigazítás szabályaihoz – indokolt, hogy az igényérvényesítésre minél előbb sor kerüljön. A Javaslat ezért úgy rendelkezik, hogy az igények érvényesítése iránt a jogsértést követő 30 napos jogvesztő határidőn belül lehet a polgári pert megindítani úgy, hogy a keresetlevélnek legkésőbb e határidő utolsó napján kell a bírósághoz megérkeznie.

A 3. §-hoz

1. Indokolt, hogy az ún. gyűlöletbeszéddel kapcsolatos perekben egységes jogalkalmazási gyakorlat alakuljon ki, az eljárások gyorsan befejeződjenek és az egyazon magatartáson alapuló perekben egy eljárásra kerüljön sor. A Javaslat ezért az 1.§ -on alapuló perekre megállapítja a Fővárosi Bíróság kizárólagos illetékességét, valamint azt, hogy a bíróság a perben soron kívül jár el.

2. Ha a jogsértést követő 30 napos keresetindítási határidőn belül azonos ténybeli és jogi alapból – vagyis ugyanarra a magatartásra alapozva – több pert is megindítanak, azokat a Javaslat értelmében a bíróságnak egyesítenie kell. Mivel a jogsértő magatartás tanúsítását követő 30. napon is benyújtható a keresetlevél a bírósághoz, csak ezt követően tűzheti ki a bíróság az első tárgyalást akkor is, ha már korábban beérkeztek keresetlevelek. Csak ez a szabályozás teszi ugyanis lehetővé a perek egyesítését. Az eljárás gyorsítását szolgálja a Javaslat azon rendelkezése, amely szerint legkésőbb az ettől számított 15. napra ki kell tűzni a tárgyalást.

A 4. §-hoz

Az ún. gyűlöletbeszéd elleni hatékony fellépés polgári jogi eszközének mielőbbi hatályba léptetése indokolt, ugyanakkor ebben az esetben is kerülni kell a visszamenőleges hatályú szabályozást. A Javaslatban foglalt rendelkezéseket ezért csak a hatálybalépését követő személyhez fűződő jogsértésekre kell és lehet alkalmazni.